

52545

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus IV.

Fasciculus 4.

BÁRDOSI ISTVÁN

A FELLEBBVITELI RENDSZEREK
KÉRDÉSÉHEZ
A POLGÁRI ELJÁRÁSBAN

S Z E G E D

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, LÁSZLÓ BUZA, RÓBERT HORVÁTH,
ISTVÁN KOVÁCS, JÁNOS. MARTONYI

Edit

Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti:

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, BUZA LÁSZLÓ, HORVÁTH RÓBERT,
KOVÁCS ISTVÁN, MARTONYI JÁNOS

Kiadja

A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 50.)

Kiadványunk rövidítése

Acta Jur. et Pol. Szeged.

Felelős kiadó: Buza László

BEVEZETÉS*

A fellebbviteli rendszer kérdése a polgári eljárásjogi irodalom egyik legvitatottabb kérdése volt a múltban és a polgári perrendtartás módosításai azt igazolják, hogy a szocialista magyar polgári eljárás is nehezen találja meg a szocialista jellegének leginkább megfelelő fellebbviteli formát. Sok vitára adott alkalmat az 1952. évi III. törvényben kidolgozott fellebbviteli perorvoslatnak, a fellebbezésnek a rendszere, melyet a polgári eljárási törvény novellájának (1954. VI. tv.) egészen új alapokon nyugvó fellebbezési rendszere, majd az 1957. évi VIII. törvénynek a gyakorlati tapasztalatok felhasználásával készült reformja követett.

Az utóbbi reformot a jogirodalomban széleskörű vita előzte meg. Nyugodtan állíthatjuk, hogy a felszabadulás utáni időben egyetlen polgári eljárásjogi kérdés sem váltotta még ki az elméleti és a gyakorlati eljárási jogászoknak olyan élénk érdeklődését, mint a fellebbezési rendszer problémája.¹

Ezért fokozott érdeklődéssel vizsgáljuk az 1957. évi VIII. törvényt, amely az összes vélemények, álláspontok meghallgatása és összeegyeztetése után igyekezett a legmegfelelőbb fellebbezési rendszert kialakítani. Hogy az 1957. évi VIII. törvény beváltja-e a hozzáfűzött reményeket, arra a huzamosabb

* A tanulmány kézírata 1958. áprilisában készült.

¹ A polgári eljárás fellebbezési rendszerével foglalkoztak pl.:

Balogh Imre: A módosított polgári perrendtartás alkalmazásának néhány kérdése, Magyar Jog, 1955. 2. sz.

Balogh Imre: Új tények és bizonyítékok a polgári fellebbezési eljárásban, Magyar Jog, 1957. 1—2. sz.

Szentgyörgyi Rezső: Kasszációs-revizíós fellebbezési rendszer a polgári eljárásban, Magyar Jog, 1957. 7. sz.

Bacsó Jenő: A polgári perrendtartás fellebbezési rendszerének néhány kérdése, Magyar Jog, 1957. 8. sz.

Farkas József: A polgári perrendtartás reformjáról, Jogtudományi Közlöny, 1957. 4—6. sz.

A büntető eljárásjog területén lényegében a kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszer elvi kérdéseivel foglalkoztak pl.:

Bacsó Jenő: Anketé a kasszációs-revizíós fellebbezésről, Jogtudományi Közlöny, 1955. 6. sz.

Salamon Géza: Kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszer vagy igazság, Magyar Jog, 1956. 9. sz.

Zsámár György: Hogyan oldható fel a kasszációs-revizíós fellebbezési rendszer merevsége? Magyar Jog, 1957. 3. sz.

Maróti László: Hozzászólás a »Kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszer, vagy igazság« c. cikkhez, Magyar Jog, 1957. 4. sz.

Ráczy György—Vámos Miklós: Büntető perorvoslati rendszerünk reformjához, Magyar Jog, 1957. 9. sz.

ideig tartó gyakorlati alkalmazás fog feleletet adni. Ezzel a kérdéssel éppen ezért tanulmányunk még nem foglalkozhat. Azonban az új fellebbezési rendszer elvi alapjainak a vizsgálata tanulmányunk tárgya lehet.

*A perorvoslat, mint a per céljának elérésére szolgáló intézmény.
Fogalom meghatározás*

a) *A perorvoslat a szocialista polgári per céljának elérésére szolgáló intézmény.* A polgári eljárás feladata, »hogy a polgárok személyi- és vagyoni jogaival, továbbá az állam és a jogi személyek vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült jogviták eldöntését az igazság alapján biztosítsa.« (Pp. 1. §.) Ennek a célnak megfelelően a polgári eljárási törvény szabályozásának minél több és minél alkalmasabb biztosítékot kell tartalmaznia arra vonatkozóan, hogy az eljárás során a bíróság a valóságot állapítsa meg és ennek megfelelően hozzon igazságos döntést.

Polgári eljárási törvényünk szocialista államrendünknek megfelelően a szocialista demokratizmusnak és a szocialista törvényességnek a kifejezője. Az elvek, amelyek felépül, szocialista elvek. A materialista filozófia egyik alaptétele, hogy a világ megismerhető. »Az emberi gondolkodás... természeténél fogva fel tudja tárni és fel is tárja előttünk az abszolút igazságot...«² A burzsoá bíróságok az idealizmus, a kizsákmányolás filozófiai alaptételének megfelelően nem tartották a világot megismerhetőnek és ennek megfelelően az objektív igazságot ezek a bíróságok nem is keresték. Arra a megállapításra jutottak, hogy a bíróság csak a jogi igazságot érheti el. Az anyagi igazságról mint célról vagy alapelvről vitatkoztak, de nem tudtak kilépni az eljárás keretei közül, mert szembetalálták magukat a kizsákmányoló társadalom ellentmondásaival. Ilyen körülmények között az anyagi igazságnak mint a polgári eljárás céljának a kitűzése, merőben illuzórikus volt. A burzsoá bíróságok csak az uralkodó osztálynak megfelelő »igazságot« valósíthatták meg. »Az, hogy az emberi gondolkodás képes-e feltárni az objektív igazságot, a marxizmus ismeretes álláspontja szerint „nem az elmélet kérdése, hanem gyakorlati kérdés.“³ Ez az alaptétel a polgári eljárás szocialista szabályozásának is a meghatározója. A polgári jogi jogsérelem a materialista filozófia álláspontja szerint tehát megismerhető a bíróság számára, az anyagi igazság elérését ki lehet tűzni a polgári eljárás céljaként. »Ez a világnézet érvényesül a bíróság működésében is. Az igazság megismerhető — tanítja ez a világnézet — és a bíróság az igazságot keresi és állapítja meg az eljárásban. És ez az igazság teljes igazság, dialektikus igazság, amely az eljárás céljának megfelelően magában foglalja a hatást és a visszahatást, a támadás megállapítását a jogrenddel szemben és a jogrend érdekében szükséges reperatív intézkedést tartalmazó döntést is.«⁴

² Lenin: Az empiriekriticizmus és a dialektikus materializmus ismeretelmélete, II. Lenin Művei. 14. kötet, Szikra, 1954. 133. old.

³ Molnár Erik: A történelmi materializmus filozófiai alapproblémái, Szikra, 1955. 225. old. Az idézőjelen belüli idézés: Marx: Tézisek Feuerbachtól. Marx—Engels: Válogatott Művek II. kötet, Szikra, 1949. 399. old. Idézte Molnár Erik i. m. 225. oldal után.

⁴ Idézte: Bólya Lajosnak a »Szovjet polgári eljárás« c. könyv vitáján Névai László: »A szovjet polgári eljárás alapkérdései« c. bevezető tanulmányával kapcsolatos felszólalásából. Kézirat alapján.

A polgári eljárásnak és ezen belül a polgári pernek a célja az igazság megállapítása és ezt a célt nem csak kitüzi polgári perrendtartásunk I. §-a, hanem a filozófiai alapnak, a szocialista igazságszolgáltatás szellemének megfelelő követelménynek is tekintti. A polgári perre — mint már említettük — jogsérelem, vagy jogveszélyeztetés esetén kerül sor azért, hogy igazságot szolgáltatson, a jogsérelemet orvosolja a bíróság. Az igazság megállapításának feltételeit a szocialista polgári eljárási törvény, a polgári perrendtartás szabályozása messzemenően biztosítja, az állam pedig minden anyagi feltételt megad az igazság megállapításának érdekében.

Szocialista polgári eljárásunk a legdemokratikusabb alapelvekre épül fel. A polgári eljárásunk ezekre az alapelvekre épül fel abban az esetben is, ha ezen alapelvek némelyikének érvényrejuttatása az állam számára jelentős anyagi terhet jelent. Pl. a társas bíraskodás s ezzel kapcsolatban a nép közvetlen bevonása az igazságszolgáltatás munkájába sokkal költségesebb, mint az egyes bíraskodás elvének alkalmazása. Ennek ellenére szocialista polgári eljárási törvényünk a társasbíraskodás és a nép közvetlen részvételének elvére épül, mert ezek nagyobb biztosítékot nyújtanak az igazság megállapítására, mint az egyes bíraskodás. Igazságszolgáltatásunkban felmerült a takarékoság szükségessége, de az eljárás egyszerűsítését is célzó novellaris változtatások soha a szocialista alapelveket, a szocialista polgári eljárás demokratizmusának és az objektív igazság megvalósításának biztosítékait, nem érintették. Érdemes itt utalnunk arra, hogy a két világháború között, amikor — a kapitalista gazdasági válság következtében — az 1911. évi I. törvénynek, a burzsoá perrendtartásnak egyszerűsítése vált szükségessé, éppen a társasbíraskodás elvének érvényesülését korlátozták. Ez érthető, hiszen a burzsoá polgári eljárás célja — még ha az anyagi igazság elérését is tüzték ki célul — csak a formális igazság megvalósítása lehetett, ezért a társasbíraskodást joggal tekintették olyan területnek, ahol takarékoskodni lehet.⁵

A polgári eljárási törvényben előírt alakszerűségek is az ügyek igazságos elbírálását vannak hivatva előmozdítani. A burzsoá polgári eljárási törvény formalizmusa — amely ezzel a formális, alaki igazság megvalósulását szolgálta — már a múlté. A szocialista polgári eljárásban az objektív igazság elérése az elsődleges és e célnak van alárendelve minden alakszerűség. Az eljárás természetesen bizonyos alakszerűségekhez kötött, ezek az alakszerűségek azonban nem öncélúak, hanem dialektikus összhangban állnak a per céljával és ennek megfelelően nem olyan merevek, mint a burzsoá eljárás szigorú formalizmusa: Az alakszerűségek jelentőségének új szocialista értelmezése a Fp. 252. § (2) bekezdésből is kitűnik, eszerint: »A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét... végzéssel hatályon kívül helyezheti... ha az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak megsértése miatt szükséges a tárgyalás megismétlése, illetőleg kiegészítése.« Az alakszerűség itt, jól láthatjuk, fontos kellék, de nem öncél, mert ha a másodfokú bírói mérlegelés szerint nem volt az alakszerűség megsértése befolyással az ítéletre, pusztán ezért hatá-

⁵ A járásbíróóságok egyes bíróságként jártak el, kivéve az olyan ügyeket, ahol a szakbíró, ülnökök közreműködésével járt el, mint pl. munkaügyi és társadalombiztosítási perekben. Az 1925. évi VIII. törvény után a törvénytörvények is egyes bíróként jártak el, kivéve azokat a pereket, amelyekre a törvény kifejezetten társasbíróági elintéztést rendelt. (Ilyen azonban kevés volt.)

lyon kívül helyezéshük nincs helye.⁶ A szocialista törvényesség megköveteli az eljárási alakszerúségek betartását, a bírónak azonban nem az a feladata, hogy az alakszerúségeket betartva látszateredményeket érjen el, hanem az, hogy az alakszerúségek helyes alkalmazásával igazságos ítéletet hozzon. Jó példa erre éppen a fellebbezési eljárás köréből a Pp. 234. § (3) bekezdése: »Ha a határozat ellen fellebbezésnek van helye, annak bármilyen címen előterjesztett megtámadását — a kijavításra és a kiegészítésre irányuló kérelmek kivételével (224—226. §§) — fellebbezésnek kell tekinteni.« A fellebbezési kérelem tehát alakszerű szabályokhoz van kötve, de a más formában benyújtott kérelmet a bíróság nem utasíthatja el.

Végül, ha a polgári eljárási szabályainkat vizsgáljuk, még egy rendkívül jelentős tényezőt találunk, amely elősegíti az objektív igazság elérését, ez a bíróság aktivitása. A bíróság nincs a perben a külső szemlélő tétlen szerepkörére kárhóztatva, hanem tevőlegesen is irányítja az eljárás menetét és lehetősége van arra, hogy esetleg a felektől függetlenül is szerezzen be bizonyítékokat. Köteles a bíróság konkrét esetekben a feleket segíteni, a perbeli jogok helyes gyakorlásában. »A bíróságnak az a feladata, hogy a jelen törvény céljának (1. §) megfelelően az igazság kiderítésére törekedjék. A bíróság évégett hivatalból gondoskodik arról, hogy a felek a perben jogaikat helyesen gyakorolják és perbeli kötelességeiknek eleget tegyenek. A bíróság köteles a feleket a szükséges tájékoztatással ellátni és őket jogaikra, illetőleg kötelességeikre figyelmeztetni.« (Pp. 3. § (1) bek.) A bírói aktivitás mellett az ügyésznek az eljárásban való aktív részvétele — a szocialista törvényesség biztosítása érdekében — szintén olyan tényező polgári eljárásunkban, amely jelentősen elősegíti az eljárás céljának az objektív igazságnak az elérését.

Adott esetben az igazság megállapítása a konkrét polgári perben sok körülménytől függ. A leghelyesebb eljárásjogi és anyagi jogi szabályok, a legmegfelelőbb bírák, a szocialista törvényesség elvének betartására való törekvés mellett is előfordulhat, hogy az elsőfokú bírósági eljárás során hozott határozat nem tartalmazza az igazságot. Ilyen esetekben meg kell adni a lehetőséget arra, hogy a helytelen, vagy helytelennek tartott bírói határozat orvosolható legyen. Az ilyen határozatok felülvizsgálása és korrigálása, végső soron tehát a polgári per céljának érvényesülése érdekében tartalmazza a polgári eljárási törvényünk a perorvoslat intézményét.

b) *A burzsoá polgári eljárási jogászoknak a perorvoslatra vonatkozó fogalom meghatározásai.* Ha a burzsoá polgári eljárási jogászoknak a perorvoslatra vonatkozó fogalom meghatározásait megvizsgáljuk, arra a megállapításra jutunk, hogy más és más elvi alapon állva különböző, egymással ellentétes meghatározásait adják a perorvoslat fogalmának.⁷ Ennek okát abban

⁶ Több példát is lehetne felhozni a fellebbezés, a perújítás, a törvényességi óvás, igazolás köréből. Ezek elemzése külön tanulmányt igényelne. Itt még megemlítünk a perújítás köréből egy példát, amely más oldalról világítja meg az alakszerúségek új szocialista értelmezését. Az 1957. évi VIII. törvény 266. §-ában visszaállította azt az 1952. évi III. törvényben lefektetett szabályt, mely szerint az elsőfokon eljárási bíróságon dönt a perújítás megengedhetőségének kérdésében. A szigorú formalizmus azt követelné meg, hogy jogerős ítéletet csak a Legfelsőbb Bíróság helyezhessen hatályon kívül, az alakszerúségek jelentőségének helyes értelmezése — figyelembe véve, hogy az elsőfokon eljárási bíróság észleli közvetlenül a perújítás alapját képező bizonyítékokat, — ezt a jogot az első fokon eljárási bíróságnak adja meg.

⁷ Az ezen a területen uralkodó ellentéteket jól mutatják az alábbi fogalom meghatározások, amelyeket a teljességre való törekvés nélkül példaképpen ismer-

látjuk, hogy a polgári per osztálytartalmát leplezni igyekeztek, a burzsoá polgári eljárás célját elkendőzték és éppen ebből kifolyólag a perorvoslatra vonatkozó fogalom meghatározásai is csak mesterkéltnél körülrások lehettek. Természetes dolog, hogy a burzsoá polgári eljárásban, amelynek nem az objektív igazság, hanem ténylegesen csak a formális igazság elérése volt a célja, s amely nem is volt alkalmas másnak az elérésére, nem volt könnyű a perorvoslat fogalmát meghatározni. Nem volt egységes alap, amelyből ki-

tetünk. Meg kívánjuk jegyezni, hogy a felszabadulás után és általában a szocialista polgári eljárásjogások között sem alakult ki e kérdésben teljes egyöntetűség.

Schreyer Jakab a perorvoslatot olyan intézménynek tekinti, mely által annak, aki a bírói határozat ellen kételyt támaszt, mód és alkalom adatik újabb határozatot kérni (Schreyer Jakab: A perorvoslatok teljes rendszere, Budapest, 1879. 9. oldal.)

Zlinszky Imre: A jogorvoslatok rendszere tekintettel a fejlődésre és a különböző törvényhozásokra, Budapest, 1879. munkájában a perorvoslatot egy sérelmes bírói határozat hatályon kívül helyezésére irányuló eszköznek tekinti.

Plósz Sándor szerint: a cselekmény, mely által a fél az ügyét sértett perjogának megállapítása és valósítása céljából a felső bíróság elé viszi, nevezetük jogorvoslatnak vagy perorvoslatnak. A jog, mely az eljárás folyamatbátételére vonatkozik, perorvoslatnak nevezhető. (Plósz különböztet a bíró hivatalos kötelessége, melyet megsérthet a bíróság egyes tagja és a perbeli kötelesség, melyet csak a bíróság, tehát közjogi személy sérthet meg.) A perorvoslat céljának, a perbeli jognak és megsértésének megállapítását tartja. (Plósz Sándor: Magyar polgári törvénykezési jog c. kéziratosa jegyzete, Budapest, 1888.)

Bacsó Jenő szerint »a perorvoslat folytán közvetlenül a perre visszahatólag adatik orvoslás olyképpen, hogy a konkrét perbeli állapot megváltoztattatik. A perorvoslat fogalma alá esik minden olyan perbeli cselekmény, melynek folytán a bíróság (közömbös, hogy melyik) a konkrété létesült perbeli állapotot — tekintet nélkül arra, hogy a perorvoslattal élő félre hátrányos-e vagy sem — már a létesüléskor fennálló körülmények (közömbös, hogy milyen körülmények) okából megváltoztatja, feltéve, hogy a megváltoztatás nincs a bíróság belátásától függővé téve«. A jognak meg nem felelő perbeli állapotot létesítő körülmények lehetnek: 1. A bíróság mulasztása, vagy perrendellenes cselekménye, 2. a fél mulasztása, 3. a per alanyaitól független körülmények (például a tanúk hamis vallomása). (Bacsó Jenő: Felülvizsgálati eljárás, Budapest, 1915. 12. oldal, ugyanígy Bacsó Jenő: A polgári perrendtartás tankönyve, Budapest, 1917. 206. oldal.)

Tóth Károly a perorvoslatról a konkrét perbeli jog sérelme esetén és akkor beszél, ha az orvoslás magának a védett perbeli érdekkörnek keretén belül adatik meg. Az orvoslási módok között különböztet abból a szempontból, hogy a sérelmet a fél, vagy a bíró okozta-e. (Tóth Károly: Polgári törvénykezési jog, Debrecen, 1923. 2. kiadás, 537. oldal.)

Magyary Géza álláspontja: »Midőn a fél a bíróságnak valamely jogellenes határozata, vagy pedig a saját mulasztása által jogi hátrányt szenved, a törvényt szakszor azáltal orvosolja, hogy valamely bíróság — magasabb, vagy ugyanazon bíróság, amelynél a hiba történt — oly határozatot hoz, mely a hátrányt a féltől közvetlenül a perre visszahatólag elhárítja. Ez a határozat a perorvoslat. Minthogy pedig a bíróság ezt a határozatot legtöbbször a fél sérelmére hozza meg, ennél fogva már a félnek ezt a kérelmét is perorvoslatnak szokás nevezni.« (Magyary Géza—Nizzalovszky Endre: Magyar polgári perjog, Budapest, 1939. 3. kiadás 514—515. oldal.)

Sárffy Andor tankönyvében annak az előrebocsátása mellett, »hogy ki mit nevez perorvoslatnak, az tőle függ«, és hogy »mások a perorvoslat fogalmi körét másképpen határozhatják meg«, főleg azért, mert a törvény a fogalmat nem használja (az 1911. évi I. törvényre gondol), a perorvoslat fogalmát a következőképpen határozza meg: »Perorvoslatnak nevezzük a félnek olyan cselekményét, amelynek célja az, hogy a bíróság határozatán, vagy intézkedésén alapuló sérelmes perjogi helyzetet elhárítson. Mégpedig oly módon, hogy magán a perbeli helyzete-

indulva a perorvoslat fogalmát, célját meg lehetett volna állapítani. Ez azt eredményezte, hogy egyes burzsoá polgári eljárásjogászok a perorvoslat fogalmát formálisan írták körül,⁸ mások csak egyes jellemző jegyeit ragadták ki (sokszor igen zavarosan) és szintén a formális meghatározás felé hajlottak,⁹ ismét mások felismerve az e kérdésben fennálló teljes bizonytalanságot, a perorvoslat meghatározását — az e területen uralkodó anarchizmusra jellemző módon — annak előrebocsátásával alkották meg, hogy ez csak szubjektív véleményük.¹⁰

A burzsoá polgári eljárásjogászok a perorvoslat fogalmát mindig csak a fél szempontjából vizsgálták. »A félre hátrányos helyzet kiküszöbölése«, »a fél hátrányt szenved és azt el kell háritani«, »a fél sérelmes perjogi helyzetet akar elháritani« stb. mondják meghatározásaikban. Való igaz annak, hogy a fél magára nézve sérelmesnek tartja-e a bíróság határozatát van jelentősége, de csak a perorvoslattal való élés lehetősége tekintetében és ez nem döntő a perorvoslat fogalmát illetően. Persze, mivel a burzsoá polgári eljárás célja nem az objektív igazság elérése volt, a perorvoslat fogalmának a magyarázatát máshol — így a felek akaratában — kellett keresni.

c) *Fogalom meghatározás.* A szocialista polgári eljárás célja — mint láttuk — az objektív igazság elérése és a szocialista polgári eljárás szabályai valóban lehetőséget is nyújtanak és cél elérésére, és a szocialista állam e cél elérését követelményként is állítja a szocialista igazságszolgáltatás elé. Ez a szilárd elvi alap új értelmet ad a perorvoslat intézményének.

Véleményünk szerint a perorvoslat fogalmát elsősorban nem külső jegyek határozzák meg, hanem a per célja: az igazság érvényrejuttatása. Viszont kétségtelen, hogy előfordulhat olyan eset is, amikor a perorvoslat látszólag nem a bírói határozat tartalma ellen irányul, — mert az az érdekelték szerint is az igazságot tartalmazza —, hanem egyes eljárási szabálysértéseket kíván korrigálni. Például ilyen célt szolgálhat a törvényességi óvás. Ezzel kapcsolatban utalnunk kell arra, hogy egyesek szerint a törvényességi óvás

ten változtasson, nem pedig úgy, hogy a perbeli helyzet által előállt joghátrányt peren kívül egyenlítse ki«. (Sárffy Andor: Magyar polgári perjog, Budapest, 1946. 371. oldal.)

A felszabadulás után szocialista szerzők közül Beck Salamon az 1951. évi polgári eljárásjogi egyetemi jegyzetben a jogorvoslat és a perorvoslat fogalmát azonos fogalmakként használja (Polgári eljárási jog. Egyetemi Jegyzet, Budapest, 1951. szerk.: Móra Mihály, 303—304. old.)

Bacsó Ferenc meghatározásánál a jogorvoslat fogalmából indul ki. »Jogorvoslat a hatósági határozat megtámadása a fél vagy a törvény szerint erre jogosult egyéb személy részéről, amellyel a jogosult azon a címen, hogy a határozat a törvénynek nem felel meg, annak felülbírlását és azt kéri, hogy a felülbírlat eredményeképpen hozandó újabb határozat, a megtámadott határozatban foglalt kérdést egészben vagy részben félretéve az okozott jogsérelmet, ily módon elháritsa«. Ezután a jogorvoslat fogalmát részletesebben kifejti és rámutat arra, hogy a jogorvoslatok másként jelentkeznek a szocialista megoldásban, mint a burzsoá jogrendbeli megvalósulásuk formájában. Végül a perorvoslat fogalmát is meghatározza: »a bírói peres eljárásban használható jogorvoslatokat, minthogy ezek a perre kihatóan magában a perben jelentkeznek, orvoslásra irányuló igényként, perorvoslatoknak nevezzük«. (Magyar Polgári Eljárásjog, Egyetemi Jegyzet, szerk.: Beck Salamon, Budapest, 1957. 416—419. old.)

⁸ Pl. Schreyer Jakab, Zlinszky Imre stb.

⁹ Pl. Tóth Károly, Bacsó Jenő stb.

¹⁰ Pl. Sárffy Andor.

nem tekinthető perorvoslatnak.¹¹ Ehhez az állásponthoz mi is csatlakozunk. Véleményünk ezen túlmenően az, hogy perorvoslatnak csak azokat a bírói határozatnak az objektív igazság elérése érdekében történő megtámadási módjait nevezhetjük, amelyek a polgári eljáráshoz, a perhez szerkezetileg szorosan hozzátartoznak. Valamint követelménynek tekintjük azt is, hogy az objektív igazság megállapítása érdekében a perben hozott határozat felülvizsgálását mindig egy nagyobb autoritással rendelkező másik bírói szerv végezze. Ez azt jelenti, hogy a perorvoslat fogalmát a fellebbviteli orvoslási módokra leszűkítenénk. Ha ezt a felfogást érvényesítenénk a szocialista polgári eljárásban, ez feleslegessé tenné a perorvoslat szónak a használatát, mivel a szocialista polgári eljárási törvény, a polgári perrendtartás. (ellentétben a burzsoá polgári perrendtartásokkal) csak egy fellebbviteli orvoslási módot ismer — ez nálunk a fellebbezés — ez pedig egyszerűen saját nevének lenne nevezhető. Itt ismertetett álláspontunk a polgári eljárási törvényünk rendszerével ellenkezik, ezért mivel e törvény fellebbviteli rendszerével foglalkozunk a későbbiek során, a törvény rendszerétől nem térünk el.

Az igazság és a szocialista törvényesség tehát az az alap, amelyen a perorvoslat intézménye felépül és, amelyek a formális jegyeken túlmenően a perorvoslat fogalmát meghatározzák. A perorvoslat nem a felek, nem más személyek, nem az ügyész, hanem a per céljának az objektív igazságnak az elérése, valamint a szocialista törvényesség biztosításának a szolgálatában áll.

Más oldalról vizsgálva a perorvoslat fogalmát kétségtelen az is, hogy ugyanúgy, mint a polgári per célja, a perorvoslat is összefügg a felek alanyi jogaival. Az, hogy a polgári perben hozott hibás, illetve téves, vagy a felek és a határozat által érintett más személyek által legalábbis ilyennek tartott bírói határozat felülvizsgálására és az igazságnak megfelelő korrigálására van lehetőség, a perorvoslat egyik fogalmi eleme.

A fellebbezés fogalma

Perorvoslatot polgári eljárási törvényünk többet is ismer. A polgári perrendtartás harmadik része a »Perorvoslatok« címet viseli és itt a három legjelentősebb perorvoslatra a fellebbezésre; a perújításra és a törvényességi óvásra vonatkozó szakaszok kapnak helyet. Véleményünk szerint a polgári perrendtartásnak ez a megoldása nem teljesen megnyugtató. Ugyanis mint már fentebb kifejtettük, a törvényességi óvást nem tartjuk perorvoslatnak, viszont a perrendtartás más részein találunk olyan intézményeket, amelyek joggal perorvoslatnak, vagy legalábbis jogorvoslatnak tekinthetők, mint pl. az igazolás és az ellentmondás.¹²

A perorvoslatok közül a fellebbezés nem jogerős elsőfokú bírói határozatok megtámadására szolgál. A perújítás és a törvényességi óvás viszont

¹¹ Pl. Szilbereky Jenő: A törvényességi óvás jellege, Jogtudományi Közlöny, 1955. 7. sz. 412—423. oldalig. Szerinte »a törvényességi óvás bizonyos perorvoslati (jogorvoslati) sajátosságai ellenére sem tekinthető perorvoslatnak, hanem a bírói határozatok hivatalból való felülvizsgálatának sajátos szocialista eljárásjogi intézménye, mely a jogalkalmazásban az egységes törvényesség megvalósításának egyik eljárásjogi biztosítója (a törvényességi felügyelet eszköze).«

¹² Az uralkodó felfogás a kijavítást és a kiegészítést is perorvoslatnak tekinti. Mások véleménye szerint ezek — elsősorban a kijavítás — inkább technikai jellegű szabályok.

jogerős bírói határozatok megtámadását teszik lehetővé. Ez az alapja a rendes (fellebbezés) és a rendkívüli (perújítás és törvényességi óvás) perorvoslatok megkülönböztetésének.

A polgári eljárási törvény 233. §-a (1) bekezdése szerint »Az elsőfokú bíróság (10. §.) határozata ellen — amennyiben a törvény ki nem zárja — fellebbezésnek, illetve az ügyész részéről fellebbezési óvásnak van helye.« A fellebbezési óvás és a fellebbezés — bár különböző jogi alapjuk van, — nem jelent két különálló, különböző perorvoslati eljárást. A fellebbezés és a fellebbezési óvás alapján egyaránt ugyanazon szabályok szerint lefolytatandó másodfokú bírósági eljárásra kerül sor. Azonban ha a fellebbezési kérelmet az ügyész nyújtja be, ezt meg kell különböztetnünk a perben érdekelték által benyújtott fellebbezési kérelemtől. Az ügyész ugyanis anyagi jogilag nem érdekelt személy, hanem az állam és a dolgozók közös érdekeinek védelmezője, a szocialista törvényesség öre. Mint ilyen, a törvényesség felett felügyeletet gyakorló szerv, rendelkezik a törvénytörtő határozatok megtámadásának a jogával. Ezért helyzete a többi érdekeltétől eltérő és fellebbezési óvásának a szabályok azonossága mellett is más a jellege mint az anyagi jogilag érdekelt személyek fellebbezésének. Az ügyész nem valamelyik fél érdekében, hanem a szocialista törvényesség és az igazság megállapítása érdekében lép fel és támadja meg fellebbezési óvással a még jogerőre nem emelkedett határozatot. Ezt különben találoan fejezi ki az általa használt perorvoslatnak a neve is: fellebbezési óvás.

A polgári eljárási törvény 1952-es szövegezése (1952:III. tv.) még eltért a jelenlegi szövegezéstől és az ügyészre vonatkozó rendelkezéseket nem tartalmazta.

Az ügyészi részvételt ugyanis kezdetben a polgári eljárási törvény megengedte ugyan, de e jogukkal az ügyészek igen ritkán éltek. A szocialista törvényesség megszilárdítása érdekében azonban szükségessé vált a polgári eljárásban is a fokozott ügyészi részvétel. Ezzel kapcsolatban rendezni kellett az ügyész eljárásjogi helyzetét a polgári eljárás egyes szakaszaiban. Az 1954. évi VI. törvény ennek megfelelően kibővítette és kiegészítette az 1952. évi III. törvény 233. §-át azzal, hogy az elsőfokon hozott határozat ellen az ügyész részéről fellebbezési óvásnak van helye. A fellebbezésre jogosultak köre ezáltal bővült. A fél és a beavatkozó, valamint a határozat valamely rendelkezése által érintett személy mellett az ügyész a perben fellebbezési óvással élhet akkor is, ha az elsőfokú eljárásban még nem vett részt. Továbbá bővült a fellebbezésre jogosultak köre azzal a személlyel is, akit megillető igény érvényesítése, ezáltal a szocialista törvényesség érvényrejuttatása végett az ügyész, illetve a 2. §-ban megjelölt más szervezet pert indított. Megállapította az 1954. évi VI. törvény azt is, hogy a fellebbezésre és a fellebbezési óvásra ugyanazon eljárási szabályokat kell alkalmazni és kifejezetten kimondta: »Ahol a törvény fellebbezésről rendelkezik, ezen a fellebbezési óvást is érteni kell.« (Pp. 233. §. (1) bek.)

A Pp. 233. §-ával kapcsolatban megkívánjuk még említeni, hogy az első módosítás külön kiemelte, hogy a Legfelsőbb Bíróság által első fokon hozott határozat ellen nincs helye fellebbezésnek. Az 1957. évi VIII. törvénnyel módosított polgári eljárási törvényünk ezt a kiemelést külön nem tartalmazza, de különben inkább csak stiláris változásokat eszközöl, e paragrafus első módosítás utáni szövegén. Új az a rendelkezése, mely a fellebbezésre joga-

sultak között a külön jogszabályok által a per indítására jogosult más szervezetet is felsorolja.

A fellebbezési fellebbviteli perorvoslat, ami azt jelenti, hogy a fellebbezési kérelem elbírálására nem az elsőfokon eljárt, vagy azzal azonos szinten szervezett bíróság, hanem attól különböző módon és annál magasabb szinten szervezett bíróság hivatott. A fellebbvitel elve, alapelve a szocialista polgári eljárási jognak.

A fellebbviteli rendszerek kérdése

A burzsoá polgári eljárásjogokban a fejlődés során két különböző elven alapuló fellebbviteli rendszer fejlődött ki. Az egyik esetben az elsőfokú bíróság ítélete ellen olyan teljeshatályú, devolutív fellebbviteli perorvoslatnak van helye, melynek során a másodfokú bíróság az elsőfokon eljárt bíróság munkáját nemcsak felülbírálja, a határozatot nemcsak felülvizsgálja, hanem az eljárást meg is ismétli. (Véleményünk szerint ez az eljárás nem is tekinthető perorvoslati eljárásnak, mert a másodfokú bíróság tulajdonképpen elsőfokú bírósággént jár el.) Ezt a fellebbviteli rendszert reformatórius fellebbviteli rendszereknek nevezik. A másik esetben az elsőfokú bírósági határozattal kapcsolatban felülvizsgálatnak, semmitő eljárásnak van helye, amelynek során a fellebbviteli bíróság csak a jogkérdések vizsgálatára hivatott és ezért semmitő, kasszálo jogköre van abban az esetben, ha megállapítása szerint az elsőfokú bíróság határozata helytelen, vagy elégtelen tényanyagon nyugszik. Ezt a fellebbviteli rendszert kasszatórius, kasszációs fellebbviteli rendszernek nevezik. Már itt megkivánjuk jegyezni, hogy a burzsoá polgári eljárásjogi rendszerekben e két fellebbviteli rendszer soha nem jelentkezik teljesen önállóan, hanem valamelyik domináló szerepe mellett a másik is érvényesül.

A modern burzsoá polgári eljárásjogi jogrendszerekben általában a kétfokú fellebbvitel elve érvényesül. Rendszerint úgy, hogy az elsőfokú bíróság határozata ellen a reformáció, a másodfokú bíróság határozata ellen pedig a kasszáció elvén alapuló fellebbviteli perorvoslattal lehet élni.

Mind a reformáció, mind pedig a kasszáció elvén alapuló fellebbviteli rendszer alkalmazásával kapcsolatban felmerül az elsőfokú bírói határozat felülvizsgálásának a kérdése. Az, hogy a másodfokú bíróság hogyan és milyen körülmények között bírálja felül az elsőfokú bíróság határozatát. »A felülbírálat (revízió) a fellebbezési bíróságnak hivatalból teljesítendő tevékenysége, amellyel az első bírói ítélekezést — az elsőfokú határozatot, az azt megelőző eljárást — a törvényben meghatározott szempontok szerint és az ott megvont keretek között a maga egészében átvizsgálja.«¹³ Ha a felülvizsgálat az elsőfokú bíróság egész tevékenységére kiterjed, azt teljes revízióknak nevezik. A revízió elve más és más formában érvényesül az egyes polgári eljárási jogrendszerekben, a reformáció és a kasszáció elvétől különbözik, és pedig abban, hogy sohasem önállóan, hanem ezekkel összekapcsolódva jelentkezik.

A Szovjetunió új szocialista polgári eljárásának létrehozásakor megalkotta új szocialista jellegű fellebbviteli rendszerét is. Az új szocialista fellebbviteli

¹³ Kocsis Mihálynak az 1955. évi március hó 26-i anketon »A kasszációs-revíziós rendszer időserű kérdései« címmel tartott előadásából idézve.

rendszer egyfokú fellebbvitelt vezetett be, amely a kasszáció és a revízió elvein alapul. Ezt a rendszert kasszációs-revíziós fellebbviteli rendszernek nevezik. A szovjet kasszációs-revíziós fellebbviteli rendszer olyan egyfokú fellebbviteli rendszert jelent, amikor a másodfokú bíróság teljes egészében felülvizsgálja az elsőfokú bíróság eljárását és ítéletét, annak ténybeli és jogi oldalát egyaránt, de nem változtathatja meg, az elsőfok által felvett tényállást, hanem amennyiben annak kiegészítése, illetve megváltoztatása válna szükségessé, hatályon kívül helyezi az elsőfokú bírói határozatot és új eljárásra utasítja az elsőfokú bíróságot.¹⁴

A magyar eljárásjogi irodalomban a fellebbvitel kérdésében tulajdonképpen rendszervita folyik az 1952-es polgári perrendtartás megjelenése óta és a novelláris változtatások mindig más és más álláspont uralomra jutását fejezik ki.

A reformatórius és a kasszációs rendszer problémájával kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy a burzsoá polgári eljárásjogászok által történő merev szétválasztás nem indokolt. Nincs olyan eljárásjog, amelyikben csak az egyik fellebbviteli elven alapuló fellebbviteli rendszer érvényesülne. Véleményünk szerint nem is lehet beszélni kasszációs és reformációs fellebbviteli rendszerről, a kasszáció és a reformáció csupán fellebbviteli elvek, amelyek mindig egy konkrét eljárásjogi rendszeren belül érvényesülhetnek. Ha az adott eljárásjogi rendszeren belül valamelyik fellebbviteli elv domináló szerephez jut, erről nevezik el fellebbviteli rendszerét. A kasszáció és a reformáció rendszere tehát az adott eljárásjogi rendszerekből levonható fellebbviteli elvek, amelyeknek megjelenési formája az egész jogrendszer felépítésétől, jellegétől, demokratizmusától függ. A kasszációs és a reformatórius fellebbviteli »rendszer«¹⁴ ilyen értelmű felfogása mellett fogjuk használni a következőkben ezt a két általánossá vált kifejezést.

A kasszációs és a reformációs fellebbviteli rendszert a jogtudomány alakította ki az egyes jogrendszerek fellebbviteli rendszereiből leszűrt jellemző jegyekből. Kétségtelen, hogy ez a polgári és a büntető eljárásjog fellebbviteli intézményeinek továbbfejlesztése szempontjából igen jelentős és hasznos volt, és haszonnal alkalmazható a szocialista polgári eljárásjog tudományában is, ha figyelemmel vagyunk e két fogalom elvont, általánosító jellegére.

Fenti fejtegetéseinket — amely szerint a jogrendszer jellege határozza meg az egyes fellebbviteli rendszereket, azt, hogy ezek a rendszerek milyen fellebbviteli elven alapszanak, — igazolja az is, hogy egy jogrendszeren belül a polgári és a büntető eljárásban általában azonos elveken nyugvó fellebbviteli rendszer érvényesül. A jogrendszer jellegét ugyanis az állam gazdasági és társadalmi rendje határozza meg és ezek egyaránt megszabják a polgári és a büntető eljárás elveinek és intézményeinek a jellegét és felépítését is.

A szovjet kasszációs-revíziós fellebbviteli rendszer

A Szovjetunió fellebbviteli rendszere kasszációs-revíziós fellebbviteli rendszer: A Szovjetunió polgári eljárásának fellebbviteli perorvoslata, a bírói ítélet és végzés elleni panasz, a kasszáció elvén épül fel és a teljes revízióra

¹⁴ Abramov Sz. N.: Szovjet polgári eljárás, Moszkva, 1952. 330—331. old. (Kéziratossá magyar fordítás).

ad lehetőséget. A szovjet kasszációs-reviziós rendszer elvileg különbözik a burzsoá eljárásokban használatos kasszációs fellebbviteltől, mivel a szovjet bíróság köteles az ügyet nemcsak formális, jogi szempontból, hanem megalapozottság szempontjából is megvizsgálni.¹⁵ »A bírói ítéletek elleni panasz, bírói ítéletnek a fél panaszával, az ügyészség óvásával való megtámadási joga, abból a célból, hogy a másodbíróság (kasszációs bíróság) annak törvényességét és megalapozottságát ellenőrizze, ami mellett a másodbíróságot nem korlátozzák a panaszban vagy az óvásban feltüntetett keretek és okok és joga van az ítélet hatályon kívül helyezéséhez, az eljárás megszüntetéséhez, az ítélet megváltoztatásához, a törvényben megjelölt esetekben pedig új ítéletek hozatalához is, mindig azon a tényállásbeli alapon, amelyet az első bíróság megállapított.«¹⁶

A másodfokú bíróság nemcsak a formális törvénysértések esetén helyzeti hatályon kívül az elsőbíróság ítéletét, hanem meg kell vizsgálnia a bírósági határozat megalapozottságát, valamint felül kell vizsgálnia az elsőfokú bíróság határozata és az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás összhangját is (a bírói mérlegelés helyességének felülvizsgálata), és amennyiben itt ellentétet állapít meg, szintén hatályon kívül helyezésnek van helye (Bsz. 15. §). Az ügy tényállásának a megállapítása a másodfoknak nem feladata, ezért új bizonyítási eljárást nem folytathat le, új bizonyítékokat nem vehet fel (kivéve az OSZFSZK polgári eljárási törvénykönyve szerint egyes okirati bizonyítékokat), azonban ellenőrizni köteles az elsőfokú bíróság által felvett bizonyítékok mérlegelésének helyességét. Abramov Sz. N. 1952. évi és Kleinman A. F. 1954. évi tankönyvében, az elsőfokú bírói mérlegelés ellenőrzésének területén, a következő feladatokat látja felmerülni a másodfokú bíróság előtt: a bizonyítékok megengedhetőségének, minőségének, jelentőségének, a bizonyítás teljességének, alaposágának és helyességének ellenőrzése. A kasszációs-reviziós fellebbviteli rendszer szovjet formája, tehát nemcsak az anyagi és eljárásjogi jogszabályok ellenőrzését, hanem a tényállás megalapozottságának a felülvizsgálását, revízióját is jelenti, szemben a burzsoá kasszációs fellebbviteli rendszerrel, ahol annak tipikus megjelenési formájában »semmi okból nem mehet bele a bíróság az ügy érdemének az elbírálásába.«¹⁷

Másik nagy különbség a szovjet kasszációs-reviziós fellebbviteli rendszer és a burzsoá kasszációs elven alapuló fellebbviteli rendszerek között, hogy a szovjet bíróságot nem köti a félnek a semmisségi panaszban előadott kérelme, hanem a kérelemtől függetlenül az egész ügyet felülvizsgálja.

A szovjet bíróságnak a kasszációs-reviziós rendszer alkalmat ad arra is, hogy »az ügyet újabb tárgyalás céljából visszaküldés nélkül megváltoztassa, a) ha az első bíróság helyesen állapította meg a tényállást, de helytelenül alkalmazta a törvényt, b) ha az ítélet nem felel meg az elsőbíróság által megállapított tényállásnak, de nincs szükség bizonyítékok gyűjtésére, vagy kiegészítő megvizsgálására, a helyes ítélet meghozatala céljából.« (OSZFSZK polgári eljárási törvénykönyve 246. § c) pont.) Ez a szakasz alátámasztja

¹⁵ Kleinman A. F.: Szovjet polgári eljárás, Moszkva, 1954. 296. old. (Kéziratot magyar fordítás).

¹⁶ Abramov Sz. N.: I. m. 332. old.

¹⁷ Francia alkotmány 20. §., III. év fructidor 5-én kelt törvény 255. §., IV. év brumaire 2-án kelt törvény 21. §. (Kleinman A. F.: i. m. 291—292. old. után idézve).

az előző fejezetben tett megállapításunkat, amely a kasszáció elvének az eljárási rendszertől független tiszta megjelenésének a lehetőségét tagadta, mert a szovjet polgári eljárási törvény e rendelkezése kétségtelenül a reformáció elvének az érvényre jutását jelenti.

A szovjet kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszer — melyet az OSZFSZK polgári eljárási törvénye alapján ismertettünk, — a Szovjetunióban bevált. A gyakorlatban felmerülő problémákat a Szovjetunió vagy a Szövetségi Köztársaságok Legfelsőbb Bíróságának teljesülési határozatai, döntései oldották meg.¹⁸

A népi demokratikus államok jogrendszerei a szocialista polgári eljárási jog kialakítása során a Szovjetunióban alkalmazott kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszert vették alapul. A kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszer bevezetése természetesen nem egyidőben, nem egyöntetűen, és nem azonos módon történt az egyes népi demokratikus államokban, hanem az adott gazdasági, társadalmi és politikai viszonyoknak megfelelően. A kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszert vezette be a bolgár¹⁹ a román, az albán és az 1954-es reform után a magyar polgári eljárás is. A kasszációs-revizíós fellebbviteli elven alapuló rendszer bevezetése és a helyi viszonyoknak megfelelő alkalmazása nem volt egyaránt sikeres, és ez nálunk pl. odavezetett, hogy az 1957. évi VIII. törvény, a polgári eljárási törvény újabb módosítása, a gyakorlat igényeinek megfelelően ismét el kellett, hogy térjen a kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszernek ettől a formájától.

Ezzel a jogfejlődéssel, a kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszer alkalmazásával kapcsolatban előforduló nehézségekkel foglalkozva elméleti szempontból két kérdést kell megvizsgálnunk. Először is azt, hogy egyedül a kasszációs-revizíós elven alapuló fellebbviteli rendszer tekinthető-e kizárólagosan olyannak, amely szocialista jogrendszernek fellebbviteli rendszere lehet. Álláspontunk e kérdésben az előző fejezetben kifejtetteknek logikus következményeként az, hogy a szocialista polgári eljárás fellebbviteli rendszerének nem kell feltétlenül kasszációs-revizíós elveken nyugodnia. A szovjet polgári eljárási jogi tudományos irodalom (Abramov, Kleinman, Grodzinszkij, Csapurszkij stb.) inkább afelé a felfogás felé hajlik, hogy a szocialista polgári eljárás célját csak a kasszációs-revizíós fellebbviteli elven alapuló fellebbviteli rendszer szolgálhatja megfelelően. Véleményünk szerint e kérdésben nem lehet megállapítani kizárólagosságot. Más kérdés az, hogy a kasszációs-revizíós fellebbviteli elv a legmegfelelőbb adottságokkal rendelkezik és a legalkalmasabb arra, hogy a szocialista polgári eljárás célja, az igazság elérése megvalósulást nyerjen. Ugyanaz a cél elérhető más fellebbviteli elv alkalmazásával is, ha az így kialakított fellebbviteli rendszer alkalmas arra, hogy a

¹⁸ Pl. az OSZFSZK Legfelsőbb Bíróság teljesülésének 1926. év december 20-i 21. számú jkv. határozata. Az OSZFSZK Legfelsőbb Bíróságnak 1924. évi 26. sz. körlevele. Az OSZFSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének 1935. július 3—4., 49. sz. határozata. A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága teljesülésének 1947. április 25-én kelt 7/1/U. sz. határozata. A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága teljesülésének 1941. július 28-án kelt 30/14. U. sz. határozata.

Itt említjük meg, hogy igen hasznos lenne valamelyik szovjet polgári eljárási jogi tankönyvet magyar fordításban kiadni, mert a jelenleg meglévő nyers fordítások kevés számúak és nehezen hozzáférhetők.

¹⁹ Az 1948-as reform még az appellációt vezette be, de az új szocialista polgári perrendtartás bevezette a kasszációs-revizíós rendszer egyik változatát. (Z. Csavdarov: Másodfokú eljárás polgári ügyekben. Kézirat magyar fordítás).

másodfokú bíróság teljes egészében felülbírálja az elsőfokú ítékezés törvényességét és megalapozottságát és érvényrejuttassa a szocialista igazságszolgáltatás alapvető elveit. Különösen élesen merül fel ez a kérdés a népi demokratikus államok polgári eljárásában, így a magyar szocialista polgári eljárásban is. Nálunk ugyanis a szocialista polgári eljárás céljának legmegfelelőbb kasszációs-revizíós elveken nyugvó fellebbviteli rendszer akkor került bevezetésre, amikor az anyagi jogi jogszabályok, valamint a gazdasági és társadalmi fejlődés nem tette azt még indokolttá. Emellett kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszerünk kialakításakor nem vettek kellő mértékben figyelembe az OSZFSZK polgári eljárási törvényéhez kapcsolódó ún. szakaszontéki joganyagot, tehát azokat a jogszabályokat, amelyek a szovjet kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszernek — a gyakorlat igényeinek megfelelő — tökéletesítéséhez vezettek, hanem a kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszert olyan formában alkalmazták, hogy az igen sok hibának a forrásává vált. (Pl. eljárás elhúzódnása, rosszízű perrvitelre való lehetőség stb.)²⁰ Részben tehát egyes objektív előfeltételek hiánya, részben pedig a rendszernek a helyi viszonyokra való helytelen alkalmazása azt eredményezte, hogy nagymértékben felül kellett vizsgálni és meg kellett változtatni kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszerünket. Ez a változtatás a revízió elvének érvényesülését teljes egészében fenntartotta, a másodfokú bíróságok reformációs jogkörét viszont kibővítette. E változtatások azonban — amelyek a kasszációs-revizíós rendszert véleményünk szerint kasszációs-reformációs-revizíós, tehát vegyes rendszerre alakították át — nem jelentették azt, hogy a magyar polgári eljárás elvesztette szocialista jellegét. Az 1957. évi VIII. törvény fellebbviteli rendszere — mint a későbbiek során látni fogjuk — szintén alkalmas arra, — sőt az adott viszonyok között talán a legmegfelelőbb, — hogy a szocialista polgári eljárás célját megvalósítsa.

Másodszor feladatunk annak a vizsgálata, hogy a fellebbviteli rendszereknek, a fellebbviteli rendszerek alapját szolgáló fellebbviteli elveknek milyen politikai hatása van. A kasszációs-revizíós elven alapuló fellebbviteli rendszert elsősorban az helyezi a többi fellebbviteli rendszer elé, hogy leginkább alkalmas a szocialista demokratizmus megvalósítására és a szocialista állam gazdasági és társadalmi rendjének a védelmére. A kasszációs-revizíós rendszer ugyanis alkalmas arra, hogy határozottan érvényrejuttassa azt a tételt, hogy a fellebbvitel elve a szocialista polgári eljárásnak alapelve. E rendszer alkalmazása esetén nem fordulhat elő olyan eset, hogy a másodfokú bíróság új tényeket állapítson meg és lényegében új tényállást fogadjon el ítélete alapjául, tehát elsőfokú bírósági jogkörrel eljárva mintegy megkerülje a fellebbvitelnek az elvét. Ugyanakkor csorbitatlanul érvényesül a nép közvetlen részvételének az elve is, az ítélet alapját szolgáló tényállás megállapítása ugyanis mindig az elsőfokú bíróság előtt, tehát a népi ülnökök közvetlen részvételével történik.

²⁰ A Szovjetunióban az eljárás elhúzódnásának elkerülését szolgálta pl. a Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága teljesülésének 1947. április 25-én kelt 7/1/U. sz. alatt hozott határozata: »Ha az ügy ismételt kerül a kasszációs fokú bíróság elé, és a határozat ismételt hatályon kívül helyezésének szükségessége merül fel, a felettes bíróságnak az elsőfokú határozat hatályon kívül helyezésével egyidejűleg az ügyet saját hatáskörébe kell vonnia, mint elsőfokú bíróságnak.« A magyar Legfelsőbb Bíróság polgári kollégiumának 157. sz. és 153. sz. állásfoglalása vitára adtak alkalmat.

Más fellebbviteli elveken nyugvó fellebbviteli rendszerek érvényesülésekor ezek a szocialista polgári eljárást jellemző alapelvek valamivel nehezebb körülmények között érvényesülhetnek. De érvényesülhetnek és ha érvényesülnek, akkor a más perorvoslati elveken a kasszációs elven, illetőleg a reformációs elven nyugvó fellebbviteli rendszert szocialistává teszi ez a tény, valamint az, hogy nincsenek a másodfokon a bíróságok szigorúan a fellebbviteli kérelemhez kötve, nincs mód a fellebbviteli eljárás indokolatlan elhúzására, nem terheli magas illeték a fellebbvitelt, nincsenek korlátai a fellebbvitelnek a perérték és a bírósági engedélyhez kötöttségek tekintetében, egyszerűen az eljárásnak a demokratizmusa.

Az 1952. évi III. törvény, az 1954. évi VI. törvény és az 1957. évi VIII. törvény által bevezetett fellebbviteli rendszerek kérdéséhez

Az 1952. évi III. törvény a szocialista alapelveknek megfelelően a kétfokú fellebbvitelről áttért az egyfokú fellebbvitelre, és az egyfokú fellebbviteli perorvoslat a fellebbezés lett. Az 1952. évi polgári eljárási törvény javaslatának indokolása szerint: »A kétfokú bíraskodás ugyanis megfelelően biztosítja a meghozott ítéletnek magasabb bírói fórum által való alapos megvizsgálását és az elsőfokon eljárt bíróság esetleges tévedésének orvoslását, nemkülönben lehetőséget nyújt a félnek arra, hogy perbeli mulasztásait az elsőfokú ítélet meghozatala után is jóvá tehesse. A múltban érvényes volt háromfokú bíraskodás viszont — anélkül, hogy az ítékezés érdemi megjavítását előmozdította volna — az eljárás felesleges elhúzására vezetett.«

Az 1952. évi III. törvény kétségtelen, hogy már szocialista jogalkotás, azonban az is tagadhatatlan, hogy egyes részeiben nem tudott szabadulni az 1911. évi I. törvény a burzsoá polgári perrendtartás hatásától és a burzsoá polgári eljárásjog tudományának szellemétől. A burzsoá eljárásjog hatása kiütközött a fellebbezési rendszerén is. A szocialista jogtudomány álláspontjával ellenkezőnek kell tekintenünk pl. a részletes indokolásnak azon kitételét, amely szerint az 1952. évi III. törvény hatálybalépése előtt életben lévő (tehát az egyes szocialista jellegű jogszabályokkal módosított burzsoá polgári eljárási törvény által szabályozott) perorvoslati rendszernek »további számottevő egyszerűsítését jelenti a fellebbezés és felfolyamodás szabályainak egyszerűsítése«. ²¹ Az 1952. évi III. törvény már szocialista polgári eljárási törvény volt és nem az előző burzsoá polgári eljárási törvény módosítását, egyszerűsítését, hanem új szocialista elveken nyugvó eljárás bevezetését jelentette. A burzsoá polgári eljárási törvény káros és antiszociális öröksége volt a fellebbviteli eljárás területén a fellebbezésnek a fellebbezési értékhez kötöttsége is. A fellebbezés kizárására irányadó értékhatárt ugyanis a szocialista polgári eljárási törvény az addig érvényben volt értékhatárhoz képest leszállította, ²² de nem törölte el és így nem juttatta teljesen érvényre a szocialista polgári eljárás egyik igen fontos alapelvét, a fellebbviteli elvét.

Az 1952. évi III. törvény fellebbviteli rendszere a reformáció elvén nyugodott. A fellebbviteli eljárás során a feleknek új tényeket lehetett állítani és új bizonyítékokra lehetett hivatkozni, olyan új bizonyítékokra, »amelyet a fel-

²¹ Ugyanígy egyszerűsítésről beszél az indokolás a nyilvános előadás megszüntetésének tárgyalásánál.

²² 200 forintról 100 forintra.

lebbező az elsőfokú eljárás során hibáján kívül nem érvényesíthetett és olyan bizonyítást is lehetett kérni, amelyet az elsőfokú bíróság mellőzött» (235. §.). A fellebbezési eljárás tulajdonképpen folytatása volt az elsőfokú eljárásnak, mert nem csak az elsőfokú határozat »jogi revíziójára«,²³ hanem új tényállás megállapítására és szükség esetén az elsőfokon felvett bizonyítási eljárás megismétlésére, esetleg új bizonyítási eljárás lefolytatására és ennek alapján új ítélet hozatalára is sor került. A szocialista fellebbvitel és a nép közvetlen részvételének az elvét azáltal igyekezett biztosítani a törvény, hogy a) a másodfokú bíróság az elsőfokon eljáró bíróságtól eltérően volt megszervezve, b) és a népi ülnökök a másodfokon eljáró tanácsokban is ítélkeztek.

A másodfokú bíróság kötve volt a fellebbezési kérelemhez és ellenkérelemhez, e korlátok között azonban a perben érvényesített jog, illetőleg az azzal szemben felhozott védekezés alapjául szolgáló olyan kérdésekben is határozhatott, amelyekben az elsőfokú bíróság nem tárgyalt, illetve nem határozott. (253. § (3) bek.) A kasszáció elve csak abban az esetben érvényesült, ha az elsőfokú bíróság nem volt szabály szerint megalakítva, illetve az ítélethozatalban kizárt bíró vett részt, valamint abban az esetben, ha az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak megsértése miatt a tárgyalásnak, vagy a bizonyítási eljárásnak nagyobb terjedelmű, vagy teljes megisméltése, illetőleg pótlása volt szükséges. (252. (1) bek.) Ezekben az esetekben is meg kell azonban azt állapítanunk, hogy nem a tényállás felderíthetlensége és ezért új tényállás megállapításának a szükségessége, hanem fontos eljárási szabályok megsértése, a per szerkezetét érintő hibák miatt került sor az elsőfokon hozott határozat hatályon kívül helyezésére.

Az ismertetett hibák és a fellebbvitel elvének korlátozott érvényesülése ellenére e törvény, szocialista polgári eljárási törvény volt. A fellebbviteli rendszernek a reformáció elvére való építését is az adott időpontban helyesnek tartjuk azért, mert »a szocialista törvényesség megvalósulását biztosító ítékezésben a mi elsőfokú bíróságainknak még jelentékenyen kevesebb gyakorlatuk és tapasztalatuk volt, mint a szovjet elsőfokú bíróságoknak, ami a másodfokú bíróság szélesebb jogkörét... indokolta tette.«²⁴

Az 1952. évi III. törvény gyakorlati alkalmazása során megmutatkoztak azok a hibák, amelyek az 1911-es törvénynek, a burzsoá polgári perrendtartásnak e törvényre gyakorolt hatásából adódtak. Ez, valamint a szocialista törvényesség megszilárdításának követelménye szükségessé tette az 1952. évi III. törvény módosítását. A módosítás, az 1954. évi VI. törvény többek között a fellebbviteli rendszert is érintette és új elvekre fektette a fellebbezési eljárást. A módosított polgári eljárási törvény fellebbviteli rendszere a kasszáció és a revízió elvére épült fel, tehát bevezette a fellebbezési eljárásban a kasszációs-reviziós fellebbviteli rendszer egy változatát. Emellett hatályon kívül helyezte az 1952. évi III. törvénynek egyes olyan rendelkezéseit, amelyek nem voltak összeegyeztethetők a szocialista polgári eljárás alapelveivel, pl. megszüntette a fellebbezési jogosultságnak a fellebbezési értékhez kötöttségét.

²³ Lásd a javaslat részletes indokolását.

²⁴ A magyar polgári perjog főbb kérdései. Tanulmánygyűjtemény, Állam- és Jogtudományi Intézet Tudományos Könyvtára 3. sz. Bacsó Ferenc: Perorvoslatok. Budapest, 1953. 210. old.

A kasszációs-revíziós fellebbviteli rendszert a módosítás a Szovjetunióban alkalmazott szovjet kasszációs-revíziós fellebbezési rendszertől eltérően valószínűsítette meg a következőképpen:

A módosítás fellebbviteli rendszere lehetőséget adott arra, hogy a felek a fellebbezésben új tényekre is hivatkozzanak, azonban a fellebbezési bíróság bizonyítási eljárást nem folytathatott le, csupán a felek meghallgatásának, okiratbizonyítás felvételének és okiratok hivatalos beszerzésének lehetett helye.²⁵ Ha ezek alapján döntést nem lehetett hozni, a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte az elsőfokú bíróság határozatát és új eljárás lefolytatására utasította az elsőfokú bíróságot. A tényállás hiányos vagy helytelen volta, az ítélet megalapozatlansága azt eredményezte, hogy a hatályon kívül helyezés okait ismertetve és az új eljárásra vonatkozó utasítást megadva, a másodfokú bíróság az ügyet az elsőfokú bíróságnak adta vissza. Ebből kitűnően a másodfokon — a törvény által megengedett keretek között — felvett bizonyítás nem új tényállás bizonyítására, hanem az elsőfokú bíróság határozatának revíziójára, felülvizsgálására szolgált. A fellebbezési rendszer maradéktalanul érvényre juttatta a fellebbvitel és a nép közvetlen részvételének az alapelvét. A fellebbviteli rendszer kasszációs-revíziós elvekre helyezése indokolttá tette a bírósági szervezet egyszerűsítését (már az 1954. évi II. törvénnyel megtörtént) és a népi ülnökök részvételének az elsőfokú eljárásra korlátozását.²⁶

A polgári eljárással egyidőben a büntető eljárásban is bevezette az 1954. évi V. törvény a kasszációs-revíziós fellebbviteli rendszert. A két rendszer között azonban — a két eljárás alapját képező jogsérelmek különböző jellegének megfelelően — számottevő és nemcsak technikai, hanem elvi eltérések is voltak. Anélkül, hogy a két fellebbviteli rendszert részleteiben összehasonlítanánk, megemlítjük azt az álláspontunkat, amely szerint a polgári eljárásban alkalmazott kasszációs-revíziós fellebbviteli rendszer jobb és az adott viszonyoknak megfelelőbb megoldás volt, mint a büntető eljárás kasszációs-revíziós fellebbviteli rendszere.

A polgári eljárási törvény kasszációs-revíziós fellebbviteli rendszere annak ellenére, hogy szerintünk helyes elvi alapon állva oldotta meg a fellebbvitel problémáját, nem váltotta be azokat a reményeket, amelyeket alkalmazásához teljes joggal fűztek. A gyakorlat részéről sok volt a panasz és sok támadás érte a kasszációs-revíziós fellebbviteli rendszert. E rendszer alkalmazása ugyanis kétségtelenül igen magas színvonalú elsőfokú bíráskodást és másodfokú irányítást követelt meg. A tényállás helytelen megállapítása az elsőfokú bíróság által, a másodfokon az elsőfokú határozat hatályon kívül helyezésére vezetett. A másodfokú bíróság kellő útmutatásának, irányításának hiánya pedig esetleg újabb hibás elsőfokú határozatot szült, és a másodfok sokszor egyetlen, az ügyben jelentős tanú ki nem hallgatása miatt volt kénytelen a határozatot hatályon kívül helyezni. Ez a bíróságok túlterheltségét eredményezte.

²⁵ A gyakorlat a törvényt tágítóan értelmezte. Lásd Balogh Imre: Új tények és bizonyítékok a polgári fellebbezési eljárásban. Magyar Jog, 1957. 1—2. sz.

²⁶ A bíróság szervezetének reformja a polgári eljárási törvény novellája előtt bekövetkezett, azonban nem fogadhatjuk el azt az indokot, hogy a polgári eljárási törvény módosítása a bírói szervezet egyszerűsítésének következménye volt. Az eljárás és a szervezet szoros dialektikus kapcsolatban áll egymással és a novel-láris változtatásoknak gazdasági, társadalmi és politikai okai voltak.

Részben az is alapot szolgáltatott a panaszokra, hogy a kasszációs-revizíós rendszert a gyakorlat még nem ismerte és ezért idegenkedve fogadta.

Ilyen előzmények után került sor a polgári eljárási törvény és ezen belül a fellebbezési eljárás újabb reformjára az 1957. évi VIII. törvényre a polgári eljárási törvény második novellájára.

A hatályban levő, módosított polgári eljárási törvény fellebbezviteli rendszere a revízió, a reformáció és a kasszáció elveire épül fel. A törvény 235. §-a szerint: »a fellebbezésben új tényt is lehet állítani, továbbá új bizonyítékra is lehet hivatkozni és olyan bizonyítékokra is lehet hivatkozni és olyan bizonyítást is lehet kérni, amelyet az elsőfokú bíróság mellőzött.« A módosítás az előbb hatályban volt szabályozással szemben pedig nemcsak új tényekre, bizonyítékokra való hivatkozást, hanem új bizonyításvételt is megenged a másodfokú bíróság előtt. A másodfokú bíróság a bizonyítást a fellebbezőnek, ellenfelének kérésére, illetve hivatalból is elrendelheti és azt közvetlenül vagy megkeresés útján is foganatosíthatja ugyanúgy, mint az elsőfokon eljáró bíróság.

A fellebbezviteli rendszer megítélése szempontjából döntő jelentőségűnek tartjuk az új eljárási törvény 252. §-át. E szakaszban a törvény a hatályon kívül helyezés lehetőségei felől rendelkezik. Ezek szerint *hatályon kívül helyezésnek van helye*, »ha az elsőfokú bíróság nem volt szabályszerűen megalakítva, vagy az ítélet meghozatalában olyan bíró vett részt, akivel szemben a törvény értelmében kizáró ok áll fenn« (252. § (1) bek.). *Hatályon kívül helyezheti* a másodfokú bíróság az ítéletet, »ha az elsőfokú eljárás *lényeges* szabályainak megsértése miatt szükséges a tárgyalás megismétlése, illetőleg kiegészítése.« (252. §. (2) bek.) Ezekben az esetekben a törvény a kasszáció elvét juttatja érvényre, mégpedig úgy, hogy az első esetben hatályon kívül *kell* helyezni a másodfokú bíróságnak az elsőfokú bíróság ítéletét, ha kizárt bíró vett részt az elsőfokú eljárásban, illetve, ha az elsőfokon nem szabályszerűen megalakított bíróság tárgyalta. Ilyen esetekben tehát a másodfokú bíróság csak a törvényt sértések megállapítására szorítkozhat, és ha azt megállapította, nem mérlegelheti, hogy adott esetben e törvényt sértéseknek milyen befolyása volt az ítéletre, hanem ennek mérlegelése nélkül helyezi hatályon kívül az elsőfokú határozatot. Ez a hatályon kívül helyezési ok tehát abszolút oknak tekinthető. Az ok abszolút jellegének megfelelően a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem, illetve a fellebbezési ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül teljes egészében helyezi a másodfokú bíróság hatályon kívül az ítéletet.

A polgári eljárási törvény 252. § (2) bekezdése relatív hatályon kívül helyezési okot tartalmaz. Csak az elsőfokú eljárás *lényeges* szabályainak megsértése esetén *helyezheti* hatályon kívül az ítéletet a másodfokon eljáró bíróság. Ebben az esetben a másodfokú bíróságnak kétirányú mérlegelési lehetősége van. Egyrészt bírói mérlegelés tárgya lehet annak megítélése, hogy lényeges eljárási szabálysértés történt-e, másrészt mérlegelheti a bíróság a hatályon kívül helyezés *szükségességét* is. Ha a lényeges eljárási szabálysértést és a hatályon kívül helyezés *szükségességét* a másodfokú bíróság megállapította, akkor viszont köteles az elsőfokú bíróság ítéletét a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem, illetőleg a fellebbezési ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül hatályon kívül helyezni.

Annak ellenére, hogy a 252. §. (1) bekezdése abszolút, a 252. §. (2) bekezdése pedig relatív hatályon kívül helyezési okot tartalmaz, a két hatályon kívül helyezési ok következményei tekintetében hasonlóság mutatkozik. A hatályon kívül helyezési ok fennállásának megállapítása esetén ugyanis a másodfokú bíróság mindkét esetben az elsőfokú bíróság ítéletét a *fellebbezési kérelem és ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül* helyezi hatályon kívül. Ennek oka az, hogy a két hatályon kívül helyezési ok természetét tekintve azonos vonásokkal rendelkeznek. Mindkét esetben olyan jellegű eljárási szabálysértésről van szó, amely a szocialista törvényesség súlyos megsértését jelenti. A fellebbezési bíróságnak nincs módja ezeket a törvénysértéseket korrigálni. A fellebbezési bíróságnak ilyenkor nincs is lehetősége az elsőfokon hozott határozat helyességének a megvizsgálására, mert az eljárási szabálysértés, a per szerkezetét érintő hiba lehetetlenné teszi a fellebbezési eljárás rendes lefolytatását. Az eljárási szabálysértés megállapítása esetén a másodfokú bíróság *vélelmezi* az elsőfok helytelen tényállás megállapítását és a helytelen bírói döntést és nincs is szükség szabályszerű fellebbezési eljárás lefolytatására. Fentiek következtében a kasszáció elvének e területen való érvényesülése a fellebbviteli rendszer megítélése szempontjából nem döntő jelentőségű. Itt említhetjük meg azt is, hogy éppen e hatályon kívül helyezési okok különös, a per szerkezetét, az eljárás törvényességét sértő jellege miatt a reformáció elvén felépülő fellebbviteli rendszerekben is az ilyen jellegű szabálysértések esetében a kasszáció elve érvényesül.

A 252. §. (3) bekezdése szerint: »Ha a bizonyítási eljárásnak nagyterjedelmű, vagy teljes megismétlése, illetőleg kiegészítése szükséges... a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét — mindenkor a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem és a fellebbezési ellenkérelem korlátai között — hatályon kívül *helyezheti* és az elsőfokú bíróságot ebben a keretben a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasíthatja«. A 252. §. (3) bekezdése relatív hatályon kívül helyezési okot tartalmaz. E relatív hatályon kívül helyezési ok azonban természetét és alapját tekintve különbözik a 252. § (2) bekezdésben tárgyalt relatív hatályon kívüli helyezési októl. Itt nem eljárási szabálysértésről, a per szerkezetét érintő hiányosságról van szó, hanem az elsőfokú bíróság pótolható mulasztásáról, illetve a bírói mérlegelés hibáiról. Ezek már olyan kérdések, amelyeket a fellebbviteli eljárás során pótolni, illetve módosítani lehet. Éppen ezért a fellebbviteli rendszer megítélése szempontjából e (3) bekezdés rendelkezései a jelentősek.

A fellebbviteli rendszernek a 252. §. (3) bekezdésében érvényre jutó formájáról megállapíthatjuk, hogy, miként a fellebbezési rendszerünk általában, a revízió elvét maradéktalanul érvényesíti. Akár helye lesz e paragrafus alapján hatályon kívül helyezésnek, akár nem, e kérdés eldöntése végett a másodfokú bíróságnak felül kell vizsgálnia az elsőfokú bíróság egész működését. Ahhoz, hogy meg tudja ítélni, szükséges-e az eljárásnak nagyterjedelmű, vagy teljes megismétlése, illetve kiegészítése, nyilvánvaló, hogy alaposan felül kell vizsgálnia az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás alapját képező bizonyítási anyagot. Meg kell azonban állapítania, hogy a bizonyítási anyagból az elsőfok a helyes tényállást állapította-e meg, és hogy a megállapított tényállás elég alapot szolgáltatott-e az elsőfokú bírói döntés meghozatalára. Csakis az elsőfokú bíróság munkájának teljes felülvizsgálatával lehet dön-

teni a 252. §. (3) bekezdése által felállított nagy kérdés, a reformáció, vagy a kasszáció elvének alkalmazása tekintetében.

A kasszációra akkor kerülhet sor, ha az elsőfokú bíróság bizonyítási eljárása helytelen volt, és az ügy tényállásbeli része éppen ez okból kifolyólag kiegészítésre szorul, illetve új bizonyítási eljárás lefolytatását igényli. E feltételek fennforgása esetében sem kötelessége a másodfokú bíróságnak az elsőfokon hozott határozat hatályon kívül helyezése, a kasszáció elvének alkalmazása, hanem lehetősége van arra, hogy a 249. §. (2) bekezdésének megfelelően a szükséges bizonyítási eljárást saját maga folytassa le. A kasszáció alkalmazása itt a másodfokú bíróság akaratától, mérlegelésétől függ.

Az új polgári eljárási törvény széles teret nyit a reformáció elvének érvényesülésére. A 253. §. értelmében ha a másodfokú bíróságnak nem kell megszüntető vagy hatályon kívül helyező végzést hozni, akkor a fellebbezési tárgyalás alapján érdemben dönt. »Ha az elsőfokú bíróság ítélete érdemben helyes, a másodfokú bíróság azt helyben hagyja, ellenkező esetben az elsőfokú bíróság ítéletét egészben, vagy részben megváltoztatja...« (253. §. (2) bekezdés). A megváltoztatás alapja lehet olyan bizonyíték és olyan tényállás is, melyet az elsőfokú bíróság nem vett fel, illetve nem állapított meg. (235. §., 249. §.). Mérlegelése önálló és az elsőfokú bíróság által nem ismert bizonyítékoknak döntő jelentőségét kidomborító is lehet. Az új polgári eljárási törvényt ezek szerint a teljes revízió érvényesülése mellett a kasszáció és a reformáció elvének érvényesülése jellemzi. Ez a rendszer ezért véleményünk szerint vegyes fellebbviteli rendszernek tekinthető.

Meg kell vizsgálnunk azt is, hogy az új fellebbviteli rendszer alkalmas-e arra, hogy a fellebbezési eljárás 1954. évi VI. törvényben szabályozott formájának hibáit megszüntesse. E kérdésre az adott körülmények között pozitívan válaszolhatunk. A második módosítás fellebbezési rendszere elejét veszi a fellebbezési eljárás elhúzódásának és a rosszhiszemű pervitelnek. (A bizonyítékoknak csak a másodfok előtt történő feltárása nem vezet hatályon kívül helyezéshez, hanem ezek figyelembevételével azonnal döntés születhet és a pénzbírság lehetősége is fennáll, tehát nem érdemes a bizonyítékokat eltitkolni.) A perköltségek is jelentősen csökkennek.

A másik fontos kérdés az, hogy a szocialista polgári eljárás alapelvei maradéktalanul érvényesülnek-e az új fellebbviteli rendszerben. A szocialista polgári eljárás alapelveinek vonatkozásában meg kell állapítanunk, hogy az elvek érvényesülésének lehetősége feltétlenül adva van, de egyes esetekben a másodfokú bíróság tevékenységétől függ. Ezen a területen a másodfokú bíróságok felelősségteljes önállóságot nyertek. Nevezetesen a fellebbviteli elv és a nép közvetlen részvételének az elve csak akkor érvényesülhet, ha a másodfokú bíróság helyesen állapítja meg azt a határt, ameddig az új bizonyítékok felvétele és a tényállás módosítása során elmehet. Ha nem alapítja teljesen új tényállásra az ítéletét, hanem ilyen esetekben él a — törvény biztosította — kasszációs lehetőséggel. Itt kívánjuk megemlíteni, hogy nem értünk teljesen egyet a polgári eljárási törvény indokolásának azzal a részével, amely szerint »annak az elvnek a következetes keresztülvitele, hogy amennyiben ténymegállapításról van szó, a bírósági tanácsban népi ülnököknek is kell közreműködniük, bizonyos formalizmushoz vezetne.« »... A népi ülnököknek abban a bírósági tanácsban kell közreműködniük, ahol a tényállás megállapítása általában (nem pedig kivételesen) történik.« Az igaz, hogy annak az elvnek

a következőket kerestülvitele, hogy amennyiben ténymegállapításról van szó, ott népi ülnöknek is közre kell működni, formalizmushoz vezet. De itt a fellebbezés kérdésénél véleményünk szerint nem is erről van szó, hanem arról, hogy az ítélet alapját képező tényállásnak a megállapítása történjen a közreműködésükkel, és ez nagy különbség. Ha a másodfokú bíróság új ténymegállapítása az elsőfokon megállapított tényállást lényegében nem változtatja meg (nem helyezi új alapokra a bírói döntést) nem sérti a nép közvetlen részvételének alapelvét. Nem helyeseljük, hogy az indokolás ilyen erőteljesen kiemeli a szabály alóli kivételek lehetőségét. Helyesnek azt tartjuk, ha a fellebbviteli elv és a nép közvetlen részvételének az elvé minden esetben érvényesül az eljárásban.

A fellebbviteli rendszernek az eredményességét végső soron véleményünk szerint mindig az elsőfokú bíróság munkájának a minősége határozza meg. Ha az elsőfokú bíróság jó munkát végez, akkor a fellebbviteli bíróság bármilyen fellebbviteli rendszer alkalmazásával megoldhatja feladatát. Ezért elsőrendű követelménynek tekintjük az elsőfokú ítélkezés, az elsőfokon eljáró bíróságok munkájának állandó javítását.

Összegezve az elmondottakat: a hatályban levő polgári eljárási törvényünk fellebbviteli rendszerében teljes mértékben érvényesül a revízió. Érvényre juttatja az eljárási törvény a reformáció és a kasszáció elvét egyaránt. Szerintünk tehát ez a fellebbviteli rendszer nem tekinthető — a kifejezésnek nálunk tulajdonított értelemben — kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszernek, hanem találébb lenne egyes fellebbviteli rendszernek nevezni.

Szólnunk kell arról, hogy tapasztalatunk szerint a polgári eljárási törvény indokolásának határozott állásfoglalása mellett, hogy a törvény fellebbviteli rendszere kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszer (mint kifejtettük ezzel nem értünk egyet) igen jótékonyan befolyásolja a bírói gyakorlat kialakulását. A bírói gyakorlat azt mutatja, hogy a kasszációs-revizíós fellebbviteli elv általános érvényesülése mellett nincs szükség a reformáció elvének gyakori alkalmazására. Ez azonban nem utolsósorban az elsőfokú bíróságok egyre javuló munkájának is köszönhető, amennyiben legtöbbször a helyes tényállást állapítják meg, és nem cáfolja azt a megállapításunkat, hogy fellebbviteli rendszerünk a teljes revízió érvényesülése mellett a reformáció és a kasszáció elvének vegyes alkalmazásán felépülő szocialista fellebbviteli rendszer, ahol nagy lehetősége nyílik a fellebbezési bíróságnak, hogy szocialista jogszemléletét érvényesítse és az ügyek természetének megfelelően a megfelelő fellebbviteli elveket alkalmazza. Ami pedig a fellebbviteli rendszer értékelését illeti, annak megállapítása mellett, hogy a szocialista polgári eljárás céljának megvalósítására legalkalmasabbnak a kasszációs-revizíós fellebbviteli rendszert tartjuk, hangsúlyozni kívánjuk, hogy a polgári eljárásjog jelenlegi — véleményünk szerint — vegyes jellegű fellebbviteli rendszerét az adott körülmények között célravezetőbbnek, az eddiginél megfelelőbbnek tartjuk.

К ВОПРОСАМ АПЕЛЛЯЦИОННЫХ СИСТЕМ В ГРАЖДАНСКОЙ ПРОЦЕДУРЕ

(Резюме)

Д. ИШТВАН БАРДОШИ

Автор в своей работе занимается одним из самых спорных вопросов венгерского гражданского процессуального права, вопросом апелляционной системы. Исследование вопроса является особенно актуальным теперь, когда повторное изменение гражданского процессуального кодекса закон № VIII—1957 — после закона № III—1952 и после апелляционных систем закона № VI—1954 г., стоящих на разных принципиальных основах — ввёл снова новую апелляционную систему.

Автор рассматривает понятие обжалования было определено представителями науки буржуазного гражданского процессуального права лишь ссылкой на формальные знаки, принимая во внимание лишь точки зрения сторон. В социалистическом гражданском процессе нужно исходить при определении обжалования из цели процесса. Целью гражданского процесса является вынесение справедливого решения, осуществление объективной правды. Осуществлению цели социалистического гражданского процесса служит институт обжалования. Права и социалистическая законность являются той основой, на которой строится институт обжалования и которые определяют понятие обжалования. Правда и социалистическая законность являются той основой, на которой строится институт обжалования и которые определяют понятие обжалования переступая формальные знаки.

Апелляционным обжалованием венгерского гражданского процесса является апелляция. На основании поданной сторонами апелляции и поданного прокурором апелляционного предостережения приходит в очередь второстепенный процесс, который должен быть проведён по тем же самым правилам.

В связи с апелляцией возникает вопрос апелляционных систем. Наука буржуазного гражданского процессуального права знает реформационную и кассационно-апелляционную систему. С точки зрения работы автора кассация и реформация являются лишь апозляционными принципами, которые в данной апелляционной системе — осуществлялась более менее — дают её характер. Эти принципы никогда не осуществляются самостоятельно, но в большинстве случаев доминирующий принцип в нескольких отношениях даёт простор (действию) другого принципа. Не самостоятельно, а связываясь с принципом реформации и кассации появляется принцип ревизии.

В советском гражданском процессуальном праве имеет действующую силу одна из форм кассационно-ревизионной апелляционной системы, которая пригодна к достижению цели советского гражданского процесса, к достижению объективной правды и выше этого к защите экономического порядка социалистического государства.

Автор подвергает критическому рассмотрению апелляционную систему закона III. 1952 г., которая опиралась на принцип реформации, и принцип кассации мог действовать, как исключение. В течение апелляционной процедуры могла придти на очередь не только ревизия обоснованности первостепенного решения, а и приём новых доказательств, пожалуй повторение всей доказательной процедуры и на основании этого вынесение нового решения. Апелляционная система не дала полное действие

одному из очень важных основных принципов социалистического гражданского процесса, принципу апелляции. Автор подчёркивает, что закон № III 1952 г. был вопреки своим недостаткам социалистическим законом, и его апелляционная система была социалистической апелляционной системой.

Закон № VI—1954 г. ввёл кассационно-ревизионную апелляционную систему. При этой системе апелляционный суд не мог проводить доказательное судопроизводство. Недостаточность и неправомерность состояния дел, необоснованность приговора имели такое последствие, что второстепенный суд вернул дело первостепенному суду, указывая на причины отмены, давая указание касательно нового процесса. Автор считает самой правильной кассационно-ревизионную апелляционную систему с точки зрения достижения цели социалистического гражданского процесса. Кассационно-ревизионная апелляционная система закона № VI—1957 г. однако дала в течение применения его на практике много причин на жалобы, потому что новая реформа стала необходимой.

Апелляционная система закона № VIII—1957 г. — с точки зрения автора — смешанная система. Хотя мотивировка закона зовёт систему кассационно — ревизионной апелляционной системой, но закон даёт такое широкое место действию принципа реформации, что касается более правильным и говорить об апелляционной системе смешанного характера. Он видит так, что собственно говоря, зависит от усмотрения судов, что они какую апелляционную систему применяют. Хорошо, что суды правильно толкуют закон. Новую апелляционную систему автор считает при данных обстоятельствах самой соответственной, самой годной к осуществлению цели гражданского процесса, цели правды.

ÜBER DIE FRAGE DER BERUFUNGSSYSTEME IM ZIVILLPROZESS

(Zusammenfassung)

von
Dr. ISTVÁN BARDOSI

In dieser Abhandlung beschäftigt sich der Verfasser mit einer der am meisten amstrittenen Fragen des ungarischen Zivilprozessrechtes, mit der Frage des Rechtsmittelinstanzensystems. Besonders aktuell ist die Untersuchung der Frage jetzt, wenn die neue Modifizierung der Zivilprozessordnung — nach den Berufungssystemen des III. Gesetzes von 1952 und des VI. Gesetzes von 1954 die verschiedene prinzipielle Gründe haben — wieder ein neues Berufungssystem eingeführt hat.

Der Verfasser untersucht den Begriff des prozessualen Rechtsmittels im sozialistischen Zivilprozess. Den Begriff des prozessualen Rechtsmittels bestimmten die Vertreter des bourgeois Zivilprozessrechts nach bloss formellen Merkmalen, wobei sie ausschliesslich die Standpunkte der Parteien in Betracht nahmen. Im sozialistischen Zivilprozess muss man bei der Bestimmung des prozessualen Rechtsmittels vom Zweck des Verfassers ausgehen. Der Zweck des Zivilprozesses ist ein gerichtliches Urteil. Die Institution des prozessualen Rechtsmittels dient zur Verwirklichung des Zieles des sozialistischen Zivilprozesses. Die Gerechtigkeit und die sozialistische Gesetzlichkeit sind der Grund auf dem die Institution des prozessualen Rechtsmittels gebaut ist und die über die formellen Merkmale hinaus den Begriff des prozessualen Rechtsmittels bestimmen.

Das prozessuale Berufungsrecht des ungarischen Zivilprozesses ist die Appellation. Auf Grund der von den Parteien eingereichten Appellation und der vom Anwalt eingereichten Appellationsverwahrung kommt es gleichermaßen zu einem nach gleichen Regeln zu führenden Verfahren zweiter Instanz.

Im Zusammenhang mit der Appellation entsteht die Frage der Berufungssysteme. Die bourgeois Zivilprozessrechtswissenschaft kennt das reformatorische und das kassatorische Berufungssystem. Nach dem Standpunkt des Verfassers sind die Kassation und die reformation nur Berufungsprinzipien, die im gegebenen Berufungssystem mit mehr oder weniger Geltung diesem seinen Charakter geben. Diese Prinzipien kommen nie ganz selbständig zur Geltung, sondern im allgemeinen so, dass das dominierende Prinzip in gewissen Hinsichten der Geltung des anderen Prinzips Raum gibt. Das Prinzip der Revision erscheint nicht unabhängig, sondern verbunden mit dem Prinzip der Reformation und der Kassation.

Im sowjetischen Zivilprozessrecht macht sich eine Form des kassatorisch-revisorischen Berufungssystems geltend, die geeignet ist, das Ziel des sowjetischen Zivilprozesses, die objektive Gerechtigkeit, zu erreichen und darüber hinaus die wirtschaftliche und gesellschaftliche Ordnung des sozialistischen Staates zu schützen.

Kritisch prüft der Verfasser das Berufungssystem des III. Gesetzes von 1952, das auf dem Prinzip der Reformation ruht und das Prinzip der Kassation konnte nur ausnahmsweise gelten. Im Laufe des Appellationsverfahrens konnte es nicht nur zur Revision der Entscheidung erster Instanz kommen, sondern auch zur Aufnahme neuer Beweise, eventuell zur Wiederholung der ganzen Beweisführung und auf diesem Grund zu einer neuen Entscheidung. Das Berufungssystem machte

ein sehr wichtiges Grundprinzip des sozialistischen Zivilprozesses, das Prinzip der Berufung, nicht völlig geltend. Der Verfasser betont, dass das III. Gesetz von 1952 trotz seiner Fehler ein sozialistisches Gesetz und das Berufungssystem ein sozialistisches Berufungssystem war.

Das VI. Gesetz von 1954 führte ein kassatorisch-revisorisches Berufungssystem ein. In diesem System konnte das Appellationsgericht keine Beweisführung vollbringen. Die Unvollständigkeit oder die Unrichtigkeit des Tatbestandes, die Grundlosigkeit des Urteils hatten zur Folge, dass das Gericht zweiter Instanz neben Bekanntmachung der Ursachen der Abrogation und mit Instruktionen zum neuen Verfahren, die Sache dem Gericht erster Instanz zurückgab. Der Verfasser hält das kassatorisch-revisorische Berufungssystem für das richtigste vom Gesichtspunkt der Verwirklichung des sozialistischen Zivilprozesses. Aber das kassatorisch-revisorische Berufungssystem des VI. Gesetzes von 1954 gab im Laufe der praktischen Anwendung Anlass zu vielen Klagen und darum wurde eine neue Reform notwendig.

Das Berufungssystem des VIII. Gesetzes von 1957 ist — nach der Meinung des Verfassers — ein gemischtes System. Die Motivierung der Gesetzesurteile nennt zwar dies ein kassatorisch-revisorisches Berufungssystem, doch gibt das Gesetz dem Prinzip der Reformation so weiten Raum, dass es richtiger erscheint von einem Berufungssystem gemischten Charakters zu sprechen. Der Verfasser glaubt, dass es eigentlich von den Gerichten abhängt, welches Berufungsprinzip angewandt wird. Es ist sehr erfreulich, dass die Gerichte das Gesetz richtig auffassen. Nach der Meinung des Verfassers ist das neue Berufungssystem unter den gegebenen Umständen das beste und dem Ziel des Zivilprozesses, der Verwirklichung der Gerechtigkeit, am besten entsprechend.

Megjelent 500 példányban

Szegedi Nyomda V. 4150

F. v.: Vincze György

A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK 1949 ÓTA MEGJELENT KIADVÁNYAI

Acta Universitatis Szegediensis Sectio Juridico-Politica Series Nova

Tomus I.

Fasc. 1. Buza László: *A nemzetközi közhatalom szervezete az Egyesült Nemzetek Alapokmánya szerint* (Szeged, 1949.) 26 l.

Fasc. 2. Martonyi János: *Jogászképzés és jogási hivatások a Szovjetunióban* (Szeged, 1949.) 24 l.

Fasc. 3. Kelemen László: *Néhány kérdés a képviselet köréből* (Szeged, 1950.) 32 l.

A felszabadulás 10. évfordulójára tartott előadások

Buza László: *A felszabadulás és Magyarország nemzetközi jogi szuverénitása* (Szeged, 1954.) 16 l.

Acta Universitatis Szegediensis Sectio Politico-Juridica

Fasc. 1. Bólya Lajos: *A törvényesség kérdései a büntető eljárásban* (Szeged, 1955.) 20 l.

Fasc. 2. Horváth Róbert: *Az 1945—46-os magyar infláció elméleti kérdései 10 évi tudományos fejlődés távlatában* (Szeged, 1955.) 20 l.

Fasc. 3. Pólay Elemér: *A nevelő funkció és a szegedi megyei bíróság házasságjogi törvénykezése a népi demokrácia 10 évében* (Szeged, 1955.) 27 l.

Fasc. 4. Both Ödön: *Az 1848. évi sajtótörvény létrejötte (A sajtószabadság problémája Magyarországon a reformkorban)* (Szeged, 1956.) 65 l.

Tomus II.

Fasc. 1. Schultheisz Emil: *A látszólagos halmazat* (Szeged, 1956.) 24 l.

Fasc. 2. Perbíró József: *A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagok munkajogviszonyának néhány elvi kérdése* (Szeged, 1956.) 34 l.

Fasc. 3. Pólay Elemér: *A római végrendelet eredete* (Szeged, 1956.) 47 l.

Tomus III.

Fasc. 1. Buza László: *A törvényesség és az igazságosság elve a nemzetközi jogban* (Szeged, 1957.) 56 l.

Fasc. 2. Martonyi János: *A lakosságadóztatási eljárás szabályozása* (Szeged, 1957.) 27 l.

Fasc. 3. Antalffy György: *Platon és Aristoteles a »tökéletes«* állami és társadalmi szervezeti formákról (Szeged, 1957.) 38 l.

Fasc. 4. Pólay Elemér: *A római jogrendszer tagozódásának kérdése* (Szeged, 1957.) 31 l.

Fasc. 5. Horváth Róbert: *Fényes Elek, a haladó magyar statisztikus és reformer (1807—1876)* (Szeged, 1957.) 27 l.

Fasc. 6. Szentpéteri István: *A tanácsok megalakulása és jogi szabályozása a Tanácsköztársaságban* (Szeged, 1957.) 38 l.

Tomus IV.

Fasc. 1. Both Ödön: *Szeged város büntetőbíráskodása 1848-ban* (Szeged, 1958.) 63 l.

Fasc. 2. Németi László: *A mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalapszabályának jogforrási jellege* (Szeged, 1958.) 20 l.

Fasc. 3. Horváth Róbert: *Egy ismeretlen magyar politikai aritmetikus: Hatvani István professzor (1718—1786)* (Szeged, 1958.) 44 l.